

juuri ”vääränä tietoisuutena” ja ymmärryksen puutteena. Näin emme kuitenkaan Hallin mielestä tule saamaan otetta rasismista ilmiönä. Sen sijaan meidän pitää Hallin sanoin pyrkiä ymmärtämään, miten tietyt alistetut ryhmät saattavat löytää rasismista identiteetin ja itseymmärryksen muodon tilanteessa, jossa rodullisen eriarvoisuuden ideologia on muovannut sosiaalista elämää läntisessä maailmassa.

Nykyaikana ymmärrykseen kehottaminen tuntuu hieman vieraalta. Hallin teksteissä ymmärtäminen ei ole kuitenkaan sama asia kuin *hyväksyminen*. Sen sijaan hän on rasisminvastaisen taistelun puolestapuhuja, joka samanaikaisesti tarkastelee merkitysten tuottamista ja siihen yhdistettyjä valtastrategioita, jotka synnyttävät rasistisia ideologioita. Käsitteellisessä keskustelussaan identiteetistä erontekoina Hall nostaa esille, että myös rasismin vastustamisessa on kyse yhteiskunnallisen identiteetin tuottamisesta. Hall toteaaakin, että antirasismia ei synny, ellei sitä poliittisesti synnytetä – ellemmme aktiivisesti tee rasisminvastaista politiikkaa.

Tärkeimmäksi poliittiseksi vaatimukseksi Hall identifioi sosiaalisen tasa-arvon ja rodullisen oikeudenmukaisuuden yhdistettynä kulttuuristen erojen tunnistamiseen. Vapauden,

tasa-arvon ja erojen välisiä suhteita tulisi järjestää radikaalisti uudelleen. Ymmärrän tämän yhtenä vastauksena kokoelman alussa esitettyyn polttavaan kysymykseen. Kokonaisuudessaan kokoelma esittää johtolankoja ja ehdotuksia lukijalle – meille, jotta voisimme yhdessä kyetä ratkaisemaan Euroopan polttavimmat ongelmat. Näin ollen kokoelma vastaa hyvin Hallin teorialle esittämään olennaisempaan edellytykseen: käytäntöihin vaikuttava tiedon tuottaminen, jonka tavoitteena on maailman muuttaminen.

Elisabeth Wide

Kummat kokemukset ja ”normaali”

Marja-Liisa Honkasalo ja Kaarina Koski (toim.): *Mielen rajoilla: Arjen kummat kokemukset*. Helsinki: SKS, 2017, 360 s. ISBN 978-952-222-891-8

Oletko joskus kokenut kummia? Kenties kuullut outoja ääniä, joiden ei kaiken järjen mukaan pitäisi kuulua, tai nähnyt silmäkulmastasi jonkin hahmon liikuvan kodissasi, jossa ei pitäisi olla muita? Jos olet, et ole kokemuksinesi yksin. Mahdollisesti jopa joka toinen suomalainen on elämänsä aikana kokenut asioita, joita on vaikea omaan

aiempaan kokemus- ja aistihavaintomaailmaan perustuen selittää. Marja-Liisa Honkasalon ja Kaarina Kosken toimittama teos *Mielen rajoilla: Arjen kummat kokemukset* pureutuu tällaisiin tavallisten suomalaisten selittämättömiin kokemuksiin monitieteisesti. Teos kysyy, miksi sekä arjen kummista kokemuksista keskusteleminen että niiden tutkiminen on niin latautunutta ja usein stigmatisoitua. Millä perustella kummia kokemuksia arvioidaan normaaliksi ja kenellä on valta määrittellä, mikä on normaalia?

Artikkelikokoelma perustuu Honkasalon johtaman Suomen Akatemian rahoittaman Mieli ja toinen -tutkimushankkeen saamiin 224 kirjeeseen, joissa ihmiset kuvaavat arkikäsitysten ylittäviä kokemuksiaan ja sitä, kuinka vaikeata näistä kokemuksista on ollut kertoa jopa kirjoittajan omalle lähipiirille. Kirjan kirjoittajat lähestyvät kirjeiden kertomuksia elettyjen kokemusten näkökulmasta. Näitä kokemuksia on hyvin erilaisia: epätavallisia tuntoaistimuksia, unennäköä, kumppanieläinten viesteiksi ymmärrettyä käytöstä, kuolleiden läheisten tai enkelien kohtaamisia ja kommunikointia eri tavoin tuonpuoleisen kanssa. Teoksen kirjoittajat toteavat, että kummat kokemukset ovat sallittuja, jopa toivottavia, esimerkiksi taiteen, uskonnon ja mediakulttuurin viitekehysis-

sä. Tavallisen arjen kehyksessä niiden taas nähdään helposti kyseenalaistavan kokijan mielenterveyden: niin kutsuttujen normaalien ihmisten ei kuuluisi nähdä kuolleita sukulaisiaan tai kuulla ääniä, joiden lähde ei ole havaittavissa. Useat tutkimusprojektille kirjeitä kirjoittaneista ovatkin päätyneet vaikenemaan kokemuksistaan ”hulluksi” leimautumisen pelossa. Artikkelikokoelman keskeisenä päämääränä on hälventää kummiin kokemuksiin liitettävää häpeäleimaa. Kumman käsitteen käyttöönotto itsessään on osa tätä pyrkimystä. Siinä missä ”kumma” on jotain arkipäiväistä, esimerkiksi termi ”yli-luonnollinen” tekee tarkasteltavasta ilmiöstä normaalin piiriin kuulumattoman, epänormaalin. Tosin, kuten Honkasalo teoksen johdannossa toteaa, kumman käsite toimii parhaiten länsimaisen modernin kulttuurin ilmiöiden tutkimuksessa: suurin osa Pohjois-Euroopan ulkopuolella asuvista ihmisistä elää kulttuureissa, joissa meidän kummaksi määrittelemämme ilmiöt ovat osa tavallista arkea.

Kummien kokemusten stigmatointi koskee myös tutkimusta. Kummia tapahtumia ja ilmiöitä elettyinä kokemuksina tutkineet ovat usein joutuneet huomamaan tutkimuksensa (ja itsensä tutkijana) tulleen vähätellyksi, huomiotta jätetyksi tai torjutuksi niin tieteen sisällä kuin sen ul-

kopuolella. Alan suomalaisena uranuurtajana kirjassa nostetaan erityisesti esiin folkloristiikan professori Leea Virtanen, jonka tutkimusaiheille tiedeyhteisö ei ollut hänen aikanaan vielä valmis. Tänä päivänäkin tilanne ei ole tutkijoille helppo. Erityisesti sosiaalisessa mediasa tämänkin teoksen kirjoittajat ovat kohdanneet ihmetystä, vähättelyä ja mielipiteitä, joiden mukaan tällaiseen tutkimukseen ei tulisi käyttää tutkimusvaroja. Vaikka ihmisten erilaiset arkitodellisuudesta poikkeavat kokemukset ja monipuolistuva henkisyden kenttä ovat tulleet hyväksyttävämmiksi aiheiksi julkisuudessa, *Mielen rajoilla* -teos on edelleen tärkeä ja rohkeakin askel kohti kummien kokemusten stigman vähentämistä. Keskustelua kummasta kulttuurien tutkimuksen tutkimuskohteena olisi voinut teoksessa viedä vielä pidemmällekin. Kuten Tiina Mahlamäki teoksen jälkisanoissa toteaa, olisi ollut kiinnostavaa lukea tutkijoiden pohdintaa myös omasta paikantumisestaan suhteessa kummaan. Millaisia kummia kokemuksia teoksen kirjoittajilla on ollut ja miten ne ovat vaikuttaneet tutkimuksen teoreettis-metodologisiin valintoihin ja päätelmiin?

Elettyjen kokemusten näkökulman lisäksi kumman käsittelyä teoksessa kehystävät keskustelut kummien kokemusten totuu-

denperäisyydestä ja niiden suhteesta moderniin aikaan ja yhteiskuntaan. Ensinnäkin teoksen artikkeleja yhdistää halu lähestyä ihmisten kokemuskertomuksia ilman ennako-oletuksia kokemusten totuudenperäisyydestä. Tämä lähestymistapa perustuu Peter Bergerin metodologisena agnostismina tunnettuun lähestymistapaan, jossa kokemusten alkuperää ei pyritä selittämään. Sen sijaan kokemuksia lähestytään tosina siinä mielessä, että niillä on seurauksia ihmisten arkitodellisuudessa. Teoksessa kummia kokemuksia pyritään ymmärtämään pitkälti niiden seurauksia kartoittamalla. Toiseksi teoksessa kummien kokemusten häpeäleimaluonteen nähdään juontuvan pitkälti siitä, että ne haastavat ja jopa uhkaavat modernia kategorioiden ”puhtauteen” liittyvää järjestystä. Kummat kokemukset eivät mahdu modernin länsimaisen lääketieteen ”normaalin” luokkaan vaan ne patologisoidaan: mikä ei ole normaalia on sairasta.

Teos jakautuu kuuteen osaan. Ensimmäisen osan muodostaa Honkasalon johdantoluku ”Kirjoituksia elämästä”, joka johdattaa lukijan kummasta tieteen kentällä käytyjen keskustelujen ja kiistojen ääreen. Toinen osa ”Kummat tunteet ja aistimukset” käsittelee kummia kokemuksia niiden kerronnassa käytetyn tunnelmaisun ja aistikokemusten kautta. Kirsi Kanerva ja Su-

sanne Ådahl osoittavat artikkeleissaan kiinnostavalla tavalla, kuinka kummat kokemukset eivät useinkaan asetu luontevaan suhteeseen kulttuurimme tarjoamiin tunnediskursseihin ja aistikategorioihin. Tämä näyttäytyy yhtenä keskeisenä syynä, miksi kummat kokemukset usein jäävät arjen kokemusten ”ylijäämäksi”, ja sellaisina ne leimataan epänormaaleiksi, häpeällisiksi tai sairaalloisiksi.

Teoksen kolmas osa ”Kumma ja sosiaaliset suhteet” tarkastelee kummiin kokemuksiin liittyviä sosiaalisia suhteita. Osan luvuissa Varpu Alasuutari ja Marja-Liisa Honkasalo osoittavat, kuinka erilaiset kummiin kokemuksiin liittyvät toimijat ovat osa kokioidensa sosiaalisten suhteiden verkostoa ja sellaisina vaikuttavat ihmisten elämään usein hyvin merkittävälläkin tavoilla. Jyrki Korkeila ja Kaarina Koski puolestaan tarkastelevat äänten kuulemiseen liittyviä sosiaalisia suhteita. He pyrkivät purkamaan yleistä näkemystä, jonka mukaan äänien kuuleminen on oire mielisairaudesta. Kaikki osan artikkelit omalta osaltaan pohtivat normaalin määrittelyä vallan näkökulmasta ja näiden määrittelyprosessien konkreettisia vaikutuksia ihmisten hyvinvointiin.

Teoksen neljännessä osassa ”Kumma, tulkinnat ja sosiaaliset liikkeet” kummia kokemuksia

tarkastellaan suhteessa niiden yleisimpiin tulkintakehyksiin eli tieteeseen ja kristinuskon tarjoamiin maailmankuviin, kokijan oman yhteisön perinteeseen sekä rajatietoon. Kaarina Koski ja Juuso Järvenpää pohtivat artikkeleissaan, miten nämä kokemukset asettuvat ja asetetaan suhteeseen edellä mainittujen tulkintaperinteiden kanssa ja miten ne mahdollisesti muuttavat kokijan maailmankuvaa.

Teoksen viides ja kuudes osa koostuvat uskontotieteen tutkija Tiina Mahlamäen ja kirjailija Riitta Jalosen jälkisanoina, jotka yhdessä muodostavat toimivan ja ajatuksia herättävän parin teoksen johdannossa esitettyjen pohdintojen kanssa: Minkälainen tutkimuskohde kumma kulttuurintutkijalle on? Miksi taiteessa kummat kokemukset eivät yhtä lailla stigmatisoi kokijaa?

Teoksen luvut muodostavat tasapainoisen kokonaisuuden, jossa kummia kokemuksia tarkastellaan monipuolisesti toisiaan täydentävistä ja toisiaan ruokkineista historian ja kulttuurien tutkimuksen sekä yhteiskuntatieteellisen tutkimuksen näkökulmista. Tutkijana olisi ollut kiinnostavaa lukea lisää tästä eri tieteenalojen välisen yhteistyön merkityksestä kummien kokemusten analyysille. Myös kummista kokemuksesta kirjoittaneiden ääntä ja

omaa analyysia olisi teoksessa ollut kiintoisaa kuulla vielä enemmän ja varioidummin. Vaikka teoksen artikkeleissa nostetaan esiin lukuisia kertojien kokemuksia, tulevat tietyt yksittäiset kokemukset lukijalle toiston myötä varsin tutuiksi mahdollisesti monipuolisuuden kustannuksella.

Kaiken kaikkiaan *Mielen rajoilla* -teos onnistuu hyvin pyrkimyksessään edesauttaa kummiin kokemuksiin liittyvän häpeäleiman purkamista. Se muodostaa tärkeän tutkimuspuheenvuoron keskustelussa arkisen kokemusmaailman ylittävien kokemusten asemasta ja merkityksestä nyky-yhteiskunnassa.

Minna Opas

Evoluutiososiaali- tieteellinen näkökulma ylisukupolvisiin perhesuhteisiin

Antti Tanskanen & Mirikka Danielsbacka: Intergenerational family relations – an evolutionary social science approach. New York: Taylor & Francis, 2018, 178 s.
ISBN 9781138091870

Antti Tanskanen ja Mirikka Danielsbacka ovat ottaneet itsel-